

ROZPOZNAWANIE PRZEZ SĄD NAJWYŻSZY ŚRODKÓW ODWOŁAWCZYCH W POSTĘPOWANIU KARNYM

Jarosław Matras

BIBLIOTEKA SĄDOWA

ROZPOZNAWANIE PRZEZ SĄD NAJWYŻSZY ŚRODKÓW ODWOŁAWCZYCH W POSTĘPOWANIU KARNYM

Jarosław Matras

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Stan prawny na 15 kwietnia 2024 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Paweł Wiliński

Wydawczyni

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-571-0

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Moim Córkom – Dagnie i Kasi

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	17
Rozdział I	
Właściwość funkcjonalna Sądu Najwyższego	
do rozpoznania środków odwoławczych.....	29
1. Uwagi ogólne o właściwości funkcjonalnej Sądu	
Najwyższego (art. 27 k.p.k.)	29
1.1. Pojęcie i rodzaje właściwości	29
1.2. Zmiany normatywne właściwości funkcjonalnej	
Sądu Najwyższego	32
1.3. Rodzaje środków odwoławczych.....	34
2. Zaskarżalność orzeczeń a rozpoznawanie środków	
odwoławczych przez Sąd Najwyższy (art. 426 k.p.k.)	42
2.1. Charakter przepisu art. 426 § 1 k.p.k.	42
2.2. Konstytucyjne pojęcie sprawy karnej	
a rozpoznawanie przez Sąd Najwyższy środków	
odwoławczych	44
2.3. Zakres regulacji przepisu art. 426 § 2 k.p.k. i jego	
stosowanie przez Sąd Najwyższy	49
3. Środki odwoławcze rozpoznawane przez Sąd Najwyższy	
w ramach właściwości funkcjonalnej z art. 27 k.p.k.	65
3.1. Zakres spraw rozpoznawanych przez Sąd	
Najwyższy	65
3.2. Rozpoznawanie środków odwoławczych	
co do kosztów postępowania	70

3.3. Rozpoznanie zażalenia na postanowienie w kwestii właściwości (art. 35 § 1 k.p.k.)	79
---	----

Rozdział II

Rozpoznawanie przez Sąd Najwyższy środków

odwoławczych w postępowaniu zwyczajnym	91
1. Postępowanie apelacyjne przed Sędem Najwyższym	91
1.1. Rozpoznanie apelacji od wyroku wojkowego sądu okręgowego.....	91
1.1.1. Złożenie wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku	91
1.1.2. Postępowanie odwoławcze przed wydaniem zarządzenia o przyjęciu apelacji	95
1.1.3. Postępowanie odwoławcze po przesłaniu apelacji	121
1.1.4. Rozpoznawanie środków odwoławczych do wydania wyroku.....	124
1.1.5. Rozpoznawanie środków odwoławczych po wydaniu wyroku.....	164
1.2. Rozpoznanie apelacji od wyroku wydanego w trybie art. 441 § 5 k.p.k.....	171
1.2.1. Uwagi ogólne.....	171
1.2.2. Wszczęcie postępowania odwoławczego w Sądzie Najwyższym	175
1.2.3. Przesłanki przejęcia sprawy w trybie art. 441 § 5 k.p.k. w świetle badań empirycznych	177
1.3. Rozpoznanie apelacji od wyroku wydanego po wznowieniu postępowania (art. 547 § 3 k.p.k.)	180
1.3.1. Uwagi wprowadzające.....	180
1.3.2. Przedmiot zaskarżenia.....	181
1.3.3. Postępowanie apelacyjne	183
1.3.4. Rozpoznanie apelacji przez Sąd Najwyższy w praktyce.....	187
2. Postępowanie zażaleniowe przed Sędem Najwyższym	194
2.1. Zażalenia na postanowienia i zarządzenia wojskowego sądu okręgowego	194
2.1.1. Uwagi ogólne.....	194

2.1.2. Przedmiot postępowania zażaleniowego	195
2.1.3. Orzekanie przez Sąd Najwyższy w postępowaniu zażaleniowym.....	205
2.2. Praktyczne aspekty rozpoznawania zażaleń przez Sąd Najwyższy w Izbie Karnej	243

Rozdział III

Rozpoznawanie przez Sąd Najwyższy środków

odwoławczych w postępowaniach nadzwyczajnych..... 249

1. Rozpoznawanie środków odwoławczych w postępowaniu kasacyjnym	249
1.1. Uwagi wstępne w zakresie zasad zaskarżalności.....	249
1.2. Etap postępowania okołokasacyjnego.....	255
1.2.1. Uwagi ogólne	255
1.2.2. Wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia orzeczenia (art. 524 § 1 zdanie drugie k.p.k.).....	257
1.2.3. Wniesienie kasacji, kontrola spełnienia jej warunków formalnych oraz środki zaskarżenia w odniesieniu do wydawanych rozstrzygnięć	265
1.2.4. Zarządzenie o odmowie przyjęcia kasacji.....	277
1.3. Zażalenia na etapie wniesienia kasacji i jej rozpoznawania	280
1.3.1. Uwagi ogólne	280
1.3.2. Etap kontroli dopuszczalności kasacji w Sądzie Najwyższym.....	280
1.3.3. Kontrola odwoławcza stosowania tymczasowego aresztowania na etapie rozpoznania kasacji	282
1.3.4. Badanie aktowe stosowania tymczasowego aresztowania i rozpoznania wniesionych zażaleń w latach 2018–2021	291
1.3.5. Rozpoznawanie zażaleń w innych sytuacjach	296
1.4. Postępowanie po rozpoznaniu kasacji a zaskarżalność wydanych decyzji.....	299
2. Rozpoznawanie środków odwoławczych w ramach postępowania ze skargi na wyrok sądu odwoławczego	304

2.1. Uwagi ogólne.....	304
2.2. Zażalenia w postępowaniu przed sądem odwoławczym.....	307
2.2.1. Uwagi ogólne.....	307
2.2.2. Odmowa przyjęcia wniosku o doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem	308
2.2.3. Odmowa przyjęcia skargi.....	310
2.2.4. Orzekanie o kosztach w przypadku niesporządzenia skargi	313
2.3. Zaskarżalność postanowień wydanych po przesłaniu akt do Sądu Najwyższego	315
3. Rozpoznawanie środków odwoławczych w postępowaniu w przedmiocie wznowienia postępowania	318
3.1. Uwagi ogólne co do właściwości Sądu Najwyższego ...	318
3.2. Podstawy zaskarżenia rozstrzygnięć zapadających w postępowaniu wznowieniowym a właściwość Sądu Najwyższego.....	320
3.2.1. Uwagi ogólne.....	320
3.2.2. Problem stosowania art. 530 § 2 i 3 w zw. z art. 545 § 1 k.p.k. w postępowaniu wznowieniowym.....	321
3.2.3. Zaskarżalność postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od wniosku.....	327
3.2.4. Zaskarżalność postanowienia sądu apelacyjnego o kosztach postępowania w trybie art. 547 § 1 k.p.k.....	334
3.2.5. Zaskarżalność decyzji o odmowie ustanowienia pełnomocnika z urzędu.....	340
3.3. Zaskarżalność rozstrzygnięć Sądu Najwyższego jako sądu właściwego w sprawie o wznowienie postępowania	343
3.3.1. Uwagi ogólne.....	343
3.3.2. Rozpoznawanie zażaleń od rozstrzygnięć wydanych w Sądzie Najwyższym (art. 544 § 2 k.p.k.)	345

Zakończenie	355
Literatura.....	365
Orzecznictwo	375
Wykaz aktów prawnych wykorzystanych w tekście.....	387

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

d.k.p.k.	– ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17)
k.k.s.	– ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2024 r. poz. 628)
k.k.w.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2024 r. poz. 706)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
Konwencja Europejska	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 37)
nowelizacja z 7.07.2022 r.	– ustawa z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600 ze zm.)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334)
u.COVID-19	– ustawa z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 340)

ustawa lutowa	– ustawa z 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. z 2024 r. poz. 442)
ustawa o SKW	– ustawa z 9.06.2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2023 r. poz. 81 ze zm.)
ustawa o SN	– ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2024 r. poz. 622)
ustawa o SN z 2002 r.	– ustawa z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1254 ze zm.)
ustawa o ŻW	– ustawa z 24.08.2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1266 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

CzPKiNP	– Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-Prz. Orz.	– Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
KSAG	– Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej
NKPK	– Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
NP	– Nowe Prawo
OSNK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Wojskowa
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – seria A
OTK-B	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – seria B
PiP	– Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
PS	– Przegląd Sądowy
RPZN	– Radca Prawny Zeszyty Naukowe
St. Iur.	– Studia Iuridica
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy

Sądy i trybunały

ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny

WSTĘP

Zgodnie z art. 175 Konstytucji RP wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe, zaś przepis art. 183 ust. 1 Konstytucji RP określa, że Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania. Bez wątpienia sprawowanie nadzoru orzeczniczego określa szczególnie wysoką rangę Sądu Najwyższego¹. W perspektywie zadań, jakie stoją przed Sądem Najwyższym, wyrażane jest stanowisko, że najważniejszym zadaniem tego sądu jest dbanie o jednolitość oraz jakość orzecznictwa, zaś rozpoznanie sprawy ma czynić zadość konieczności wymierzenia sprawiedliwości w konkretnej sprawie, ale przede wszystkim przez jej rozpoznanie ujednolicać orzecznictwo i wyjaśniać skomplikowane zagadnienia prawne². Z kolei sprawowanie wymiaru sprawiedliwości (art. 175 Konstytucji RP)³ jest pojmowane na gruncie prawa konstytucyjnego jako wiążące rozstrzyganie sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest jednostka lub inny podmiot podobny⁴.

¹ W. Sanetra, *Sąd Najwyższy w systemie wymiaru sprawiedliwości*, PS 1999/7–8, s. 6–7; J. Sobczak [w:] *Polskie prawo konstytucyjne*, red. W. Skrzydło, Lublin 2006, s. 378.

² Wyrok TK z 13.10.2015 r., SK 63/12, OTK-A 2015/9, poz. 146, pkt 4.4; M. Zbrojewska, *Rola i stanowisko prawne Sądu Najwyższego w procesie karnym*, Warszawa 2013, s. 113–116; Z. Doda, *Rola Sądu Najwyższego w świetle nowego Kodeksu postępowania karnego*, PiP 1998/9–10, s. 136.

³ Co do różnego definiowania „wymiaru sprawiedliwości” w literaturze zob. M. Zbrojewska, *Rola...*, s. 109–112.

⁴ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2002, s. 354; P. Wiliński [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, t. 1, cz. 1, *Zagadnienia ogólne*, red. P. Hofmański, Warszawa 2013, s. 712.

Zadania Sądu Najwyższego określa art. 1 ustawy o SN. Jednym z nich jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości przez:

- a) zapewnienie zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i sądów wojskowych przez rozpoznawanie środków odwoławczych oraz podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne,
- b) kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych (art. 1 pkt 1)⁵.

W obszarze procesu karnego wskazane zadania Sąd Najwyższy realizuje w sposób określony w Kodeksie postępowania karnego i w tym zakresie jego kognicję wyznacza i opisuje art. 27 k.p.k. Zgodnie z treścią art. 27 k.p.k. Sąd Najwyższy rozpoznaje kasacje oraz środki odwoławcze i inne sprawy w wypadkach określonych w ustawie. Wskazanie właściwości do rozpoznania kasacji jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia (dział XI) i jednego z najważniejszych instrumentów nadzoru judykacyjnego nie nasuwa wątpliwości. Podobnego stwierdzenia można użyć do określenia jego właściwości w oparciu o zwrot co do „innych spraw w wypadkach określonych w ustawie”. W tym ostatnim sformułowaniu lokuje się bowiem rozpoznawanie tych rodzajów spraw, które są wskazane konkretnie dla Sądu Najwyższego, a zatem np. wniosków w trybie art. 37 k.p.k., sporów o właściwość między sądem apelacyjnym a innym sądem powszechnym (art. 38 § 1 k.p.k.), procedury odtworzenia akt sprawy (art. 160 § 2 k.p.k.), orzekania w kwestii zagadnień prawnych (art. 441 § 1 k.p.k.), orzekania w przedmiocie wznowienia postępowania w sytuacji wskazanej w art. 544 § 2 k.p.k. czy rozpoznawania skarg na wyrok sądu odwoławczego (art. 539a § 1 k.p.k.)⁶. Precyzując, w tym obszarze właściwości chodzi o to, jakie sprawy Sąd Najwyższy rozpoznaje jako właściwy, a nie to, jakie przepisy stosuje w toku ich rozpoznania.

⁵ O relacji pomiędzy art. 175 i 183 ust. 1 Konstytucji RP oraz zapisami ustawowymi (praktycznie tożsamymi zawartymi w poprzedniej ustawie o Sądzie Najwyższym) zob. M. Zbrojewska, *Rola...*, s. 167–168.

⁶ Np. H. Paluszkievicz [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2020, s. 102; J. Kosonoga [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017, s. 444.

Rozpoznanie środków odwoławczych, jako czynności orzeczniczej, do której uprawniony jest Sąd Najwyższy w przywołanym art. 27 k.p.k., nie zostało opisane całościowo w literaturze prawniczej. Wprawdzie rola i funkcjonowanie Sądu Najwyższego w procesie karnym były przedmiotem opracowania M. Zbrojewskiej w monografii „Rola i stanowisko Sądu Najwyższego w procesie karnym”, ale kwestia rozpoznawania przez Sąd Najwyższy środków odwoławczych była jedynie zarysowana w jednym z rozdziałów pracy i to na zasadzie zbioru ogólnych informacji dotyczących postępowania kasacyjnego oraz wznowieniowego. Pominęto w tej pracy szczegółowe kwestie związane z orzekaniem przez Sąd Najwyższy jako sąd odwoławczy⁷, co pozwala na konstatację, że ten zakres działalności orzeczniczej Sądu Najwyższego nie znalazł jeszcze pola do całościowej analizy, a zatem do spojrzenia na ten obszar badawczy w sposób kompletny, ograniczony wszakże do poszczególnych sytuacji procesowych opisanych w Kodeksie postępowania karnego. Istotne jest w tym zakresie i to, że w tym obszarze właściwości dostrzega się rozbieżności tak w piśmiennictwie, jak i w judykaturze Sądu Najwyższego. Istnienie rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego jest dowodem na to, że konstrukcja normatywna tworząca przesłanki rozpoznawania środków odwoławczych wywołuje wątpliwości wykładnicze, co jest również powodem, aby dokonać analizy konstrukcji normatywnych, jak i na ich tle zbadać, jakie powinny być wyniki wykładni, a w konsekwencji – które z rozbieżnych stanowisk jest prawidłowe. Nie opisując w tym miejscu skali tego zjawiska (będzie to przedmiotem dalszych wywodów), tylko dla przykładu wskazać trzeba na to, że pierwsza wątpliwość może zachodzić już wtedy, gdy przepisy procesowe przewidują możliwość zaskarżenia określonego orzeczenia, a takie orzeczenie – rozpoznając określoną sprawę w ramach swojej właściwości – może wydać Sąd Najwyższy. Chodzić może tu np. o wydane przez Sąd Najwyższy postanowienie o zawieszeniu postępowania kasacyjnego (np. z uwagi na brak akt sprawy przy sporze o właściwość pomiędzy Izbami Sądu Najwyższego) lub odmowę podjęcia zawieszonego postępowania kasacyjnego, zawieszenie postępowania w przedmiocie rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego (art. 441 § 1 k.p.k.) albo chociażby na postano-

⁷ Ograniczenie to było zrozumiałe z uwagi na zakres pracy i mnogość innych zagadnień prawnych, które w pracy poruszono.

wienie wydane w toku postępowania kasacyjnego czy wznowieniowego o przyznaniu obrońcy z urzędu wynagrodzenia za podejmowane w toku tych postępowań działania (np. sporządzenie wniosku o wznowienie postępowania lub sporządzenie w toku postępowania kasacyjnego odpowiedzi na kasację na niekorzyść), w sytuacji gdy przepisy procesowe co do zasady przewidują możliwość zaskarżenia postanowień w takim przedmiocie (odpowiednio – art. 22 § 2 k.p.k. oraz np. art. 626 § 3 k.p.k.). Można także podać przykład procedury odtworzenia aktu, w której Sąd Najwyższy jest wprawdzie właściwy w oparciu o art. 160 § 2 k.p.k., a więc jest to kategoria „inne sprawy w wypadkach określonych w ustawie” (art. 27 k.p.k.), ale ta procedura przewiduje środek odwoławczy w postaci zażalenia (art. 165 § 2 k.p.k.). W odniesieniu do tej sytuacji w niektórych opracowaniach komentatorskich przyjmuje się, że Sąd Najwyższy rozpoznaje także zażalenie, a więc orzeka co do środka odwoławczego⁸, zaś w innych takiej możliwości nie dostrzega się⁹. Z drugiej jednak strony takie wątpliwości co do możliwości rozpoznawania środków odwoławczych przez Sąd Najwyższy pojawiają się także w tych sprawach, w których w głównym nurcie (np. kasacja, wznowienie) właściwy jest Sąd Najwyższy, a przepisy przewidują możliwość zaskarżenia określonych decyzji procesowych. Warto wskazać chociażby na poruszany problem, czy poza zażaleniem na zarządzenie wydane na podstawie art. 530 § 2 k.p.k. Sąd Najwyższy odgrywa rolę właściwego funkcjonalnie sądu w odniesieniu np. do rozpoznania zażalenia na zarządzenie o odmowie przyjęcia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego (sądu okręgowego) w tzw. postępowaniu okołokasacyjnym¹⁰ albo też czy jest takim sądem w postępowaniu wznowieniowym w odniesieniu do zażalenia na zarządzenie o odmowie przyjęcia wniosku o wznowienie postępowania wydane przez prezesa

⁸ H. Paluszkiwicz [w:] *Kodeks...*, red. K. Dudka, s. 101; W. Jasiński [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2018, s. 109.

⁹ J. Kosonoga [w:] *Kodeks...*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. 1, s. 444; D. Świecki [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, t. 1, Warszawa 2017, s. 185–186.

¹⁰ Np. D. Świecki [w:] *Kodeks...*, red. D. Świecki, t. 1, Warszawa 2017, s. 185; W. Jasiński [w:] *Kodeks...*, red. J. Skorupka, s. 109–110; uchwała SN (7) z 27.02.2013 r., I KZP 26/12, OSNKW 2013/4, poz. 27.

sądu apelacyjnego¹¹, czy też w zakresie rozpoznania zażalenia na postanowienie o odmowie zwolnienia od opłaty od wniosku o wznowienie, który został złożony w sądzie apelacyjnym jako sądzie właściwym¹², lub czy jest uprawniony do rozpoznania zażalenia na rozstrzygnięcie o kosztach zawarte w postanowieniu sądu apelacyjnego o oddaleniu wniosku o wznowienie postępowania¹³.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego można znaleźć również takie orzeczenia, w których dopuszcza się właściwość Sądu Najwyższego jako sądu rozpoznającego środek odwoławczy, pomimo że przedmiot rozpoznania sprawy w postępowaniu przed sądem powszechnym, w której doszło do wydania zaskarżonego orzeczenia, nie mieści się w zakresie właściwości funkcjonalnej Sądu Najwyższego¹⁴. Chodzi o kwestię właściwości (art. 35 § 1 k.p.k.), a ściślej rzecz ujmując sytuację, gdy Sąd Najwyższy rozpoznaje merytorycznie środek odwoławczy wniesiony na postanowienie w kwestii właściwości, jeżeli w tej kwestii rozstrzygnął sąd apelacyjny¹⁵. Można stwierdzić, że w takiej sytuacji procesowej Sąd Najwyższy sprawuje funkcję sądu odwoławczego tylko z racji tego, iż w strukturze procesowej jest sądem wyższego rzędu nad sądem apelacyjnym. Trafnie przy tym zwraca się uwagę, że zaskarżalność postanowień w kwestii właściwości (art. 35 § 3 k.p.k.) dotyczy tylko postanowień wydanych

¹¹ Np. postanowienia SN: z 16.11.2021 r., III KZ 46/21, LEX nr 3314726; z 24.11.2021 r., V KZ 51/21, LEX nr 3314735.

¹² Za przyjęciem, że zażalenie rozpoznaje Sąd Najwyższy, zob. np. postanowienia SN: z 26.09.2011 r., II KZ 36/11, LEX nr 960536; z 23.11.2016 r., III KZ 75/16, LEX nr 2153439; za tym, iż nie jest on właściwy, por. np. postanowienie SN z 12.07.2017 r., III KZ 28/17, OSNKW 2017/12, poz. 71.

¹³ Np. postanowienia SN: z 25.11.2009 r., III KZ 74/09, LEX nr 553901; z 5.11.2010 r., III KZ 86/10, LEX nr 844472; z 26.01.2011 r., III KZ 97/10, LEX nr 736772; z 10.09.2020 r., II KZ 17/20, LEX nr 3158464 – odmiennie, tj., że postanowienie takie jest zaskarżalne i właściwy do rozpoznania jest Sąd Najwyższy – zob. postanowienie z 27.01.2010 r., III KZ 88/09, LEX nr 843582.

¹⁴ Przykładowo: Sąd Najwyższy rozpoznał merytorycznie zażalenie na postanowienie sądu apelacyjnego, który na podstawie art. 35 § 1 k.p.k. uznał się za niewłaściwy w kwestii rozpoznania zażalenia na postanowienie w zakresie wniosku złożonego na podstawie art. 254 § 2 k.p.k. i przekazał zażalenie do rozpoznania sądowi, który wydał postanowienie, do rozpoznania w składzie trzech sędziów w trybie art. 254 § 3 k.p.k. – por. postanowienie SN z 21.04.2016 r., IV KZ 23/16, OSNKW 2016/7, poz. 47.

¹⁵ Postanowienie SN z 9.12.2015 r., IV KZ 72/15, LEX nr 1936746.

na podstawie art. 35 § 1 k.p.k., a nie tych z art. 36–39, 43 czy art. 33 i 34¹⁶. Stanowisko w tym zakresie wynika z aprobowania dominującego poglądu, że „incydentalne orzeczenie sądu, do którego wpłynął środek odwoławczy, rozstrzygającego w przedmiocie swej właściwości, należy traktować jako orzeczenie, o którym mowa w art. 425 § 1 k.p.k., wydane tylko «w związku» z odwołaniem. Przysługuje na nie zażalenie w myśl art. 35 § 3 k.p.k. w zw. z art. 459 § 2 *in fine* k.p.k.”¹⁷. Według tego stanowiska postanowienie wydane na podstawie art. 35 § 1 k.p.k. o stwierdzeniu swojej niewłaściwości zawsze podlega zaskarżeniu, albowiem nawet gdy postanowienie to zostaje wydane przez sąd, który ma status sądu odwoławczego w sprawie będącej zasadniczym przedmiotem rozstrzygnięcia, to jeśli orzeknie ten sąd o swojej niewłaściwości, to zawsze wydane jest w pierwszej instancji w kwestii właściwości. Tak więc na postanowienie sądu rejonowego lub sądu okręgowego wydane na podstawie art. 35 § 1 k.p.k. w toku postępowania wszczętego zażaleniem na postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego lub jego umorzenie (art. 329 § 1 w zw. z art. 306 § 1 k.p.k.) będzie przysługiwało zażalenie do sądu wyższej instancji, niezależnie od tego, iż sąd ten jest sądem odwoławczym¹⁸. Wskazuje się w tym zakresie, że na postanowienie wydane na podstawie art. 35 § 1 k.p.k. przez Sąd Najwyższy nie przysługuje zażalenie, a to z uwagi na treść art. 426 § 1 k.p.k., choć w kontekście uzasadnienia postanowienia SN z 28.04.2008 r., I KZP 5/08, pogląd ten należy odnieść do sytuacji, gdy Sąd Najwyższy nie jest zwykłym sądem odwoławczym (np. jest takim w sprawach apelacji od wyroku wojskowego sądu okręgowego), albowiem w tym układzie jednak zażalenie by przysługiwało. W tym zakresie także jednak nie ma jednolitości, albowiem przyjmuje się również, że jeżeli orzeczenie w przedmiocie właściwości miałoby zostać wydane

¹⁶ T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Artykuły 1–467, Warszawa 2014, s. 205; J. Kosonoga [w:] *Kodeks...*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. 1, s. 508; W. Jasiński [w:] *Kodeks...*, red. J. Skorupka, s. 131; M. Latos, *Zażalenie na postanowienie w przedmiocie właściwości*, PS 2016/6, s. 90.

¹⁷ Por. postanowienia SN: z 20.04.2005 r., I KZP 9/05, OSNKW 2005/4, poz. 41; z 28.04.2008 r., I KZP 5/08, OSNKW 2008/6, poz. 41; z 26.04.2017 r., I KZP 19/16, OSNKW 2017/7, poz. 39.

¹⁸ Postanowienia SN: z 20.04.2005 r., I KZP 9/05; z 26.04.2017 r., I KZP 19/16.

przez sąd odwoławczy, to wówczas nie podlega zaskarżeniu¹⁹. Również w piśmiennictwie zwraca się uwagę, że jeżeli postanowienie w kwestii właściwości zostanie wydane przez sąd, który funkcjonalnie jest sądem odwoławczym w wyniku skutecznie wniesionego środka odwoławczego, to zaskarżalność postanowienia wydanego w toku tego wszczętego postępowania jest określona przez pryzmat art. 426 k.p.k., a to oznacza, iż nie przysługuje na to postanowienie zażalenie²⁰.

Te wskazane przykłady problemów z ustaleniem właściwości Sądu Najwyższego do rozpoznawania środków odwoławczych nie wyczerpują skali rzeczywistych rozbieżności wykładniczych oraz wątpliwości co do tego, czy Sąd Najwyższy jest uprawniony do rozpoznawania środków odwoławczych, a jeśli tak, jakie względy normatywne za tym przemawiają.

Podkreślić trzeba, że na kanwie przepisu art. 27 k.p.k. w judykaturze Sądu Najwyższego wyrażany jest stanowczo pogląd, iż przepis ten nie zezwala na poszerzanie kompetencji Sądu Najwyższego do rozpoznawania wszelkich środków odwoławczych od decyzji podejmowanych przez sądy powszechne, czy to w pierwszej instancji, czy w postępowaniu odwoławczym; zatem do rozpoznania środków odwoławczych przez Sąd Najwyższy wymagane jest istnienie wyraźnej podstawy prawnej²¹. Formułowana jest przy tym ogólna teza, że Sąd Najwyższy nie jest sądem odwoławczym w odniesieniu do sądów powszechnych, ponieważ funkcje odwoławcze Sądu Najwyższego są ograniczone tylko do wypadków wskazanych wyraźnie w ustawie (art. 429 § 1 w zw. z art. 545 § 1 k.p.k. i art. 459 § 1, art. 441 § 5, art. 530 § 3, art. 538 § 2 i art. 426 § 3 k.p.k.)²².

¹⁹ Postanowienie SN z 15.07.2010 r., VI KZ 3/10, LEX nr 1223736; postanowienie SA w Szczecinie z 31.08.2011 r., II AKz 351/11, LEX nr 1165457.

²⁰ D. Świecki [w:] *Kodeks...*, red. D. Świecki, t. 2, Warszawa 2017, s. 49.

²¹ Postanowienia SN: z 26.09.2011 r., II KZ 41/11, LEX nr 960539; z 30.07.2014 r., IV KZ 40/14, LEX nr 1494023; z 7.06.2018 r., V KZ 26/18, LEX nr 2507115; z 16.11.2021 r., III KZ 46/21.

²² Postanowienia SN: z 26.10.2007 r., V KZ 66/07, LEX nr 476337; z 30.07.2014 r., IV KZ 40/14, oraz z 25.09.2014 r., III KZ 45/14, LEX nr 1551521 – przywołanie art. 426 § 3 odnosilo się do odpowiednika obecnego art. 426 § 2 k.p.k.; z 12.07.2017 r., III KZ 28/17, oraz z 10.09.2019 r., V KZ 21/19, OSNKKW 2019/10, poz. 61; w piśmiennictwie – S. Steinborn [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. S. Steinborn, LEX 2016, nb 3.

Pamiętać należy również, że kwestia właściwego sądu współtworzy standard rzetelnego procesu w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, art. 6 Konwencji Europejskiej oraz art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych²³ i trudno nie przyjąć, iż jest ona niezwykle istotna²⁴. Również w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wskazuje się, że poszukiwanie – z uwagi na standardy konstytucyjne – sądu właściwego do rozpoznania środka odwoławczego nie powinno prowadzić do przerzucenia na Sąd Najwyższy „nieprzewidzianych ustawą zadań związanych z rozpoznawaniem zwykłych środków odwoławczych”²⁵. Akcentuje się, że z uwagi na wyznaczoną przez Konstytucję RP pozycję Sądu Najwyższego, rozpoznanie przez ten organ spraw istotnych, ale o charakterze akcesoryjnym, pobocznym wobec sprawy głównej, powinno być sytuacją wyjątkową, albowiem zasadniczym zadaniem Sądu Najwyższego jest dbałość o jednolitość i jakość orzecznictwa, a realizacja tego zadania wymaga limitowania (jakościowego oraz ilościowego) spraw, które powinien on rozpoznawać²⁶. Także w piśmiennictwie najczęściej kompetencje do rozpoznawania środków odwoławczych opisuje się poprzez wskazanie enumeracyjne kategorii spraw, w których Sąd Najwyższy rozpoznaje środki odwoławcze²⁷. Co istotne, wykaz taki z reguły obejmuje właśnie te sprawy, co do których przepis ustawy czyni z Sądu Najwyższego sąd rozpoznający apelację lub zażalenie. O ile więc zgodnie uznaje się, że tymi środkami odwoławczymi są apelacja lub zażalenie, o tyle już sposób ustalenia tej kategorii spraw jest niejednolity.

Te wszystkie uwagi, z włączeniem przykładów rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego, przy dostrzeżeniu braku całościowego opra-

²³ Otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

²⁴ G. Artymiak, *Realizacja prawa do sądu właściwego w sprawach karnych jako gwarancja rzetelnego procesu – zagadnienia wybrane* [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, s. 248 i n.

²⁵ Wyrok TK z 24.02.2015 r., K 34/12, OTK-A 2015/2, poz. 17, pkt 5.2 wyroku.

²⁶ Wyrok TK z 13.10.2015 r., SK 63/12.

²⁷ Np. H. Paluszkievicz [w:] *Kodeks...*, red. K. Dudka, s. 101–102; J. Kosonoga [w:] *Kodeks...*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. 1, s. 444; W. Jasiński [w:] *Kodeks...*, red. J. Skorupka, s. 109–110; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1999, s. 176–177.

cowania w piśmiennictwie kwestii właściwości Sądu Najwyższego do rozpoznania w postępowaniu karnym środków odwoławczych, spowodowały potrzebę kompleksowej analizy tego zagadnienia.

Zasadniczym celem publikacji było w pierwszej kolejności ustalenie normatywnej zawartości przepisu art. 27 k.p.k., a następnie określenie, jakie rodzaje środków odwoławczych w regulacjach Kodeksu postępowania karnego będą rozpoznawane przez Sąd Najwyższy oraz jaki będzie tryb ich rozpoznania, a w konsekwencji możliwości zaskarżenia wydanych orzeczeń. W tak określonym zadaniu chodziło więc o opracowanie modelu rozpoznania środków odwoławczych przez Sąd Najwyższy. Do opracowania tego modelu konieczne było posłużeniu się metodą formalno-dogmatyczną, albowiem przedmiotem analizy były teksty stosownych aktów prawnych. Ustalenie modelu normatywnego było więc podstawowym założeniem badawczym, które musiało zostać poddane weryfikacji w kolejnych częściach pracy, tj. przy omówieniu poszczególnych procedur odwoławczych. Przy omawianiu tych postępowań badano, czy tak określony model i schemat zaskarżalności oraz kontroli orzeczeń przez Sąd Najwyższy spełnia standardy konstytucyjne i konwencyjne, a także jak on funkcjonuje w tych postępowaniach. Przegląd poszczególnych procedur odwoławczych służył więc przede wszystkim sprawdzeniu funkcjonalności zbudowanego modelu normatywnego właściwości Sądu Najwyższego oraz dokonaniu ewentualnie korekty przyjętego modelu. Prześledzenie toku poszczególnych postępowań pozwoliło również na rozstrzygnięcie, które z rozbieżnych stanowisk w orzecznictwie Sądu Najwyższego jest prawidłowe i co o tym przesądza. Przegląd poszczególnych procedur odwoławczych poza funkcją weryfikacyjną w zakresie głównego zadania umożliwił także osiągnięcie innego celu. Analiza poszczególnych procedur odwoławczych posłużyła bowiem do ustalenia, czy praktyka stosowania prawa procesowego w toku rozpoznania środka odwoławczego przez Sąd Najwyższy była jednolita. Nie trzeba bowiem uzasadniać, że rozbieżności istniejące w tym obszarze w orzecznictwie Sądu Najwyższego nie powinny mieć miejsca. Wnioski z tej analizy posłużyły do wskazania tych unormowań, które są rozbieżnie interpretowane i które skutkują rozbieżną praktyką orzecniczą Sądu Najwyższego. Dla realizacji tego właśnie celu wykorzystane zostały badania empiryczne oparte na analizie akt spraw Sądu

Najwyższego. Takich badań w obszarze wykazanym w pracy dotychczas na taką skalę nie podejmowano. Z tych powodów dokonano opisanie wszystkich procedur odwoławczych realizowanych przez Sąd Najwyższy na gruncie Kodeksu postępowania karnego.

Istotą pracy było więc także ustalenie, jak Sąd Najwyższy stosuje prawo w zakresie, w jakim przepisy procedury karnej przewidują podejmowanie przez niego czynności orzeczniczych w zakresie rozpoznawania środków odwoławczych w postępowaniu karnym (art. 27 k.p.k.). Stosowanie prawa w takim zakresie oparte było na normie kompetencyjnej, która zawarta jest w art. 27 k.p.k. oraz częściowo w innych przepisach procesowych, a badanie tej kwestii musiało polegać na określeniu, jak ten podmiot, któremu taka kompetencja została przyznana, czyni z niej użytek²⁸.

Wskazano już, że z uwagi na cel pracy i przedmiot badań wykorzystano w rozprawie przede wszystkim metodę formalno-dogmatyczną²⁹ analizy obowiązujących unormowań prawa karnego procesowego (zasadniczo – Kodeksu postępowania karnego), a także – w określonym (powiązanym) obszarze – prawa konstytucyjnego i międzynarodowego publicznego. Podstawę zastosowanej metody stanowiła analiza logiczno-językowa, a ponadto uwzględniono opis i systematykę norm prawnych oraz ich funkcję³⁰. Z przyczyn oczywistych³¹, w dość ograniczonym zakresie posłużono się metodą analizy historycznoprawnej, odnosząc tę ostatnią do regulacji poprzedzającej Kodeks postępowania karnego z 1997 r.

Założeniom pracy odpowiada układ poszczególnych rozdziałów.

²⁸ Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980, s. 416–417.

²⁹ Z. Ziemiński, *Problemy...*, s. 19 oraz 39.

³⁰ J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 1994, s. 188–193.

³¹ Różne systemy środków odwoławczych oraz inne umiejscowienie Sądu Najwyższego w systemie instancyjnym w poszczególnych, wcześniej obowiązujących (przed Kodeksem postępowania karnego z 1997 r.) unormowaniach ustaw procesowych nie daje podstaw do wysnucia obecnie wniosków co do zakresu rozpoznawania przez Sąd Najwyższy środków odwoławczych.

Rozdział I pracy poświęcono zagadnieniom ogólnym. Przedstawiono w nim przede wszystkim analizę regulacji z art. 27 k.p.k., zestawiając ją z treścią poprzedniego rozwiązania w Kodeksie postępowania karnego z 1969 r., oraz wskazano zakres oddziaływania tej normy na poszczególne etapy postępowania karnego. Skupiono się w tym rozdziale również na przepisie art. 426 k.p.k. jako kluczowym dla określenia możliwości rozpoznawania środków odwoławczych przez Sąd Najwyższy, a także na omówieniu poszczególnych rodzajów postępowań odwoławczych. Rozważania te pozwoliły na uporządkowanie poruszanej problematyki i zaproponowanie modelu rozpoznawania środków odwoławczych przez Sąd Najwyższy. W konsekwencji w rozdziale tym omówiono także kwestię zaskarżania rozstrzygnięć co do właściwości i co do kosztów postępowania, jako skutkujących rozbieżnościami w piśmiennictwie oraz orzecznictwie.

W dalszej kolejności, w kolejnych dwóch rozdziałach, została omówiona w sposób usystematyzowany i całościowy problematyka poszczególnych środków odwoławczych na określonych etapach postępowania karnego, z uwzględnieniem proponowanych rozwiązań w kwestiach spornych, budzących wątpliwości. W rozdziale II zostały przedstawione kwestie rozpoznawania środków odwoławczych w toku postępowania zwykłego, tj. apelacyjnego oraz zażaleniowego. Przedmiotem analizy był cały tok postępowania w obu tych postępowaniach z uwagi na rozpoznawanie przez Sąd Najwyższy w toku zwykłego postępowania odwoławczego apelacji oraz zażeń od orzeczeń wydawanych w pierwszej instancji przez wojskowe sądy okręgowe. Omówione zostało również postępowanie apelacyjne prowadzone przez Sąd Najwyższy w trybie art. 441 § 5 oraz art. 547 § 3 k.p.k., z uwzględnieniem wniosków, jakie wynikają z badania aktowego tych spraw.

W rozdziale III omówione zostało postępowanie odwoławcze w toku postępowań nadzwyczajnych, tj. w toku postępowania kasacyjnego, wznowieniowego oraz w postępowaniu skargowym (skarga na wyrok kasatoryjny sądu odwoławczego). Na tle poszczególnych rodzajów postępowań wskazano na kwestie budzące wątpliwości w orzecznictwie oraz przedstawiono sposób rozwiązania tych problemów, korzystając

z wniosków wysnutych we wcześniejszych rozdziałach, zwłaszcza zaś w pierwszym.

Publikację zamyka podsumowanie, w którym przede wszystkim opisano wnioski w odniesieniu do określenia podstawy normatywnej instytucji rozpoznawania środków odwoławczych przez Sąd Najwyższy. Wskazano również, czy postawiona hipoteza badawcza została potwierdzona w toku przeprowadzonych badań w odniesieniu do poszczególnych procedur odwoławczych, a ponadto jak Sąd Najwyższy stosował w praktyce poszczególne przepisy prawa procesowego. W tym zakresie istotne były przede wszystkim wnioski z przeprowadzonych badań empirycznych (aktowych). Końcowe wnioski zostały również oparte na wskazaniu, w jakich obszarach normatywnych (konstrukcji przepisów) należałoby rozważyć *de lege ferenda* zmiany. Postulowane zmiany to oczywiście efekt dostrzeżenia rozbieżności w stosowaniu określonych przepisów prawa w toku poszczególnych procedur odwoławczych.

Książka stanowi poprawioną i uzupełnioną wersję rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Katarzyny Dudki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie. To dzięki impulsowi ze strony Pani Profesor oraz Jej pełnej życzliwości postawie praca ta powstała, za co Jej serdecznie dziękuję. Publiczna obrona rozprawy doktorskiej odbyła się w styczniu 2024 r. po pozytywnych recenzjach Pani prof. dr hab. Marii Rogackiej-Rzewnickiej, Pana prof. dr. hab. Zbigniewa Kwiatkowskiego oraz Pana prof. dr. hab. Macieja Rogalskiego, którym również bardzo dziękuję za wyrażone opinie i uwagi.

W pracy uwzględniono stan prawny na 15.04.2024 r.

Rozdział I

WŁAŚCIWOŚĆ FUNKCJONALNA SĄDU NAJWYŻSZEGO DO ROZPOZNANIA ŚRODKÓW ODWOŁAWCZYCH

1. Uwagi ogólne o właściwości funkcjonalnej Sądu Najwyższego (art. 27 k.p.k.)

1.1. Pojęcie i rodzaje właściwości

Prawo do właściwego sądu jest podstawowym elementem prawa opisanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP¹ i z innymi elementami, które są w tym przepisie wymienione, tworzy standard rzetelnego postępowania sądowego². Podkreśla się również, że prawo do sądu właściwego ma być gwarancją prawidłowego rozpoznania sprawy i sprawiedliwego rozstrzygnięcia³. Właściwość sądu jest z jednej strony istotnym elementem treści prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia indywidualnej sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, a z drugiej strony – konieczną gwarancją

¹ P. Wiliński, *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011, s. 109–110; P. Wiliński [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, t. 6, *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, red. C. Kulesza, Warszawa 2016, s. 682–684; J. Grajewski, *Prawo karne procesowe – część ogólna*, Warszawa 2007, s. 63–64.

² G. Artymiak, *Realizacja prawa...*, s. 248–249.

³ K. Marszał, *Badanie właściwości sądu w sprawach o przestępstwa* [w:] *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska, P. Górecki, H. Paluszkievicz, P. Wiliński, Warszawa 2008, s. 244.

tego prawa, przy czym „z punktu widzenia prawa do sądu, o którym mowa w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, istotne jest wskazanie w ustawie właściwości poszczególnych rodzajów i kategorii sądów, tak by obywatel miał pewność, jakiego rodzaju i kategorii sąd będzie rozpatrywał jego sprawę. Nie jest natomiast konieczne, by to ustawodawca przesądził, która konkretnie jednostka organizacyjna sądownictwa (określona jej siedzibą i okręgiem właściwości) będzie rozpatrywać konkretną sprawę, o ile ustawodawca zagwarantuje, że każdy sąd w obrębie danej kategorii będzie realizował prawo do sądu w sposób opisany w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, tj. sprawiedliwie, jawnie, bez nieuzasadnionej zwłoki, niezależnie, bezstronnie i niezawisłe”⁴. Sąd, o którym mowa w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, to zatem sąd „właściwy”, „niezależny”, „bezstronny” i „niezawisły”⁵. Odwołanie do właściwości znajduje się w art. 176 ust. 2 Konstytucji RP i nakłada konieczność określenia w ustawie reguł ustalenia właściwości sądów w aspekcie rzeczowym, funkcjonalnym i miejscowym, a właściwość sądu musi być określona w sposób kompletny, bez luk⁶. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego stwierdzono, że wymóg ustawowego określenia właściwości poszczególnych rodzajów i kategorii sądów został w pełni zrealizowany w prawie polskim, także w Kodeksie postępowania karnego⁷.

Właściwość sądu jest definiowana jako zespół uprawnień sądu do dokonania określonych czynności procesowych, które jednocześnie są obowiązkiem ich dokonania⁸. Kompetencja prezesa sądu (przewodniczące-

⁴ Wyrok TK z 27.03.2013 r., K 27/12, OTK-A 2013/3, poz. 29, pkt 4.3.4 uzasadnienia.

⁵ P. Wiliński, *Proces karny...*, s. 112; D. Szumiło-Kulczycka, *Prawo do sądu właściwego w polskim procesie karnym i gwarancje jego realizacji* [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltośa*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Warszawa 2000, s. 247; wyrok TK z 23.10.2006 r., SK 42/04, OTK-A 2006/9, poz. 125.

⁶ P. Sarnecki [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, t. 3, Warszawa 2003, s. 4.

⁷ Wyrok TK z 27.03.2013 r., K 27/12, pkt 4.3.3 uzasadnienia.

⁸ Omówienie stanowisk w piśmiennictwie w tym zakresie zob. Z. Kwiatkowski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, t. 5, *Sądy i inne organy postępowania karnego*, red. Z. Kwiatkowski, Warszawa 2015, s. 293–295; D. Kala [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, t. 4, *Dopuszczalność procesu*, red. M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, Warszawa 2015, s. 194; S. Kalinowski, *Polski proces karny*, Warszawa 1970, s. 170; S. Włodyka, *Ustrój organów ochrony prawnej*, Warszawa 1975, s. 135.

go wydziału, upoważnionego sędziego) nie stanowi o właściwości sądu⁹. W zakresie rodzaju właściwości sądu dominuje w doktrynie procesu karnego podział właściwości na trzy zasadnicze rodzaje, tj. właściwość rzeczową, miejscową oraz funkcjonalną, przy czym niekiedy właściwość rzeczową oraz funkcjonalną określa się jako składnik właściwości przedmiotowej, w odróżnieniu od właściwości miejscowej¹⁰. Podkreśla się jednak trafnie, że zasadnicza różnica w określeniu właściwości rzeczowej oraz funkcjonalnej to kwestia zakresu, w jakim następuje rozpoznanie sprawy. Właściwość rzeczowa upoważnia do rozpoznania w sposób całościowy sprawy w pierwszej instancji w zakresie kwestii odpowiedzialności określonej osoby za zarzucany jej czyn zabroniony¹¹, a funkcjonalna to rozpoznanie sprawy w określonym zakresie¹². Te rodzaje właściwości uznaje się za wchodzące w zakres właściwości ogólnej sądu, a inne rodzaje właściwości, tj. właściwość z łączności spraw czy z przekazania sprawy (z delegacji), opisuje się jako wchodzące w zakres właściwości szczególnej sądu¹³.

Kierując się wskazanymi kryteriami oceny właściwości sądu trzeba stwierdzić, że zawarte w art. 27 k.p.k. uprawnienie Sądu Najwyższego do rozpoznania środków odwoławczych określa jego właściwość funkcjonalną¹⁴, przy czym nie precyzuje zakresu przedmiotowego, w jakim Sąd Najwyższy uprawnienie to wykonuje.

⁹ Postanowienie SN z 19.01.2010 r., I KZP 32/09, OSNKW 2010/3, poz. 24.

¹⁰ W tej materii szerokie omówienie – Z. Kwiatkowski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, t. 5, s. 296–300.

¹¹ D. Kala [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, t. 4, s. 200.

¹² S. Kalinowski, *Polski proces...*, s. 174–177; T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 209; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018, s. 159–162; *Polski proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2020, s. 90–97.

¹³ Z. Kwiatkowski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, t. 5, s. 302.

¹⁴ D. Kala [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, t. 4, s. 208–209; analogicznie do tak opisanej czynności rozpoznawania środków odwoławczych przez sądy rejonowe (art. 24 § 2 k.p.k.), sądy okręgowe (art. 25 § 3 k.p.k.) i sądy apelacyjne (art. 26 k.p.k.) zob. *Polski proces...*, red. P. Wiliński, s. 97–98.

1.2. Zmiany normatywne właściwości funkcjonalnej Sądu Najwyższego

Badanie przedstawionej problematyki wypada więc rozpocząć od art. 27 k.p.k., a pierwszym zagadnieniem powinno być ustalenie normatywnej zawartości zwrotu „środki odwoławcze”.

Trzeba na wstępie zaznaczyć, że właściwość Sądu Najwyższego do rozpoznania środków odwoławczych pojawiła się w tekście pierwotnym Kodeksu postępowania karnego z 1997 r., a więc 1.09.1998 r.¹⁵ W tym samym tekście Kodeksu ujęte były także instytucje opisane w art. 441 § 5 i art. 547 § 3 i 4 k.p.k., a także uregulowano właściwość Sądu Najwyższego – Izby Wojskowej jako sądu, który rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych w pierwszej instancji w wojskowym sądzie okręgowym (art. 655 k.p.k.).

Natomiast ten element właściwości funkcjonalnej Sądu Najwyższego ulegał zmianie w czasie obowiązywania Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. W dniu wejścia w życie Kodeksu postępowania karnego z 1969 r., w art. 18, określającym właściwość Sądu Najwyższego, wskazywano, że Sąd Najwyższy rozpoznaje:

- 1) środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych w pierwszej instancji w sądzie wojewódzkim,
- 2) rewizje nadzwyczajne,
- 3) inne sprawy przekazane mu przez ustawę.

Właściwość opisana w pkt 1 w art. 18 d.k.p.k. wynikała z tego, że w systemie sądownictwa powszechnego to sąd wojewódzki orzekał w pierwszej instancji w sprawach o zbrodnie (z wyjątkiem rozboju z art. 210 § 1 d.k.k.) i niektóre występki (art. 17 § 1 d.k.p.k.), a także mógł rozpoznać w pierwszej instancji sprawę o każde przestępstwo, jeżeli uznał to za stosowne ze względu na szczególną wagę lub złożoność sprawy (art. 17 § 2 d.k.p.k.). Z dniem 10.08.1990 r. na mocy art. 4 pkt 3 ustawy z 13.07.1990 r. o powołaniu sądów apelacyjnych oraz o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeks postępowania cywilne-

¹⁵ Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.

go, Kodeks postępowania karnego, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym i o Krajowej Radzie Sądownictwa¹⁶ art. 18 pkt 1 k.p.k. skreślono, a przepisem art. 4 pkt 2 tej ustawy dodano do Kodeksu postępowania karnego przepis art. 17¹, w którym zawarto zapis, że sąd apelacyjny rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych w pierwszej instancji w sądzie wojewódzkim. Zatem wyeliminowanie kompetencji Sądu Najwyższego do rozpoznania środków odwoławczych nastąpiło z uwagi na powołanie sądów apelacyjnych, które stały się sądami drugiej instancji w odniesieniu do orzeczeń sądów wojewódzkich, rozpoznających w pierwszej instancji sprawy o zbrodnie i o określone występki. Kolejna zmiana w treści art. 18 d.k.p.k. nastąpiła 1.01.1996 r. W art. 18 pkt 2 d.k.p.k. sformułowanie „rewizje nadzwyczajne” zastąpiono sformulowaniem „kasacje”¹⁷.

Jak już wyżej podano, w art. 27 k.p.k. z 1997 r. właściwość funkcjonalna Sądu Najwyższego obejmowała obok kasacji i innych spraw w wypadkach określonych w ustawie także rozpoznanie środków odwoławczych. W uzasadnieniu rządowego projektu Kodeksu postępowania karnego art. 27 poświęcono jedno zdanie: „Właściwość Sądu Najwyższego w konsekwencji ograniczona zostaje do rozpoznawania kasacji, środków odwoławczych (np. od postanowienia sądu apelacyjnego oddalającego wniosek o wznowienie postępowania) oraz innych spraw w wypadkach określonych w ustawie”¹⁸. Gdy dostrzeże się, że w treści samego Kodeksu postępowania karnego wyraźnie ujęto, iż na postanowienie sądu apelacyjnego oddalającego wniosek o wznowienie postępowania nie przysługuje zażalenie (art. 547 § 1 k.p.k.), to jasne staje się, że projektodawca nie przywiązywał większego znaczenia do wyjaśnienia przyczyn wprowadzenia do art. 27 takiej właściwości dla Sądu Najwyższego, skoro posłużył się jedynie przykładem niedotyczącym tej kwestii. Natomiast zestawienie zmian dokonanych w treści art. 18 d.k.p.k. oraz treść art. 27 k.p.k.

¹⁶ Dz.U. Nr 53, poz. 306 ze zm.

¹⁷ Art. 1 pkt 3 ustawy z 29.06.1995 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego, ustawy o ustroju sądów wojskowych, ustawy o opłatach w sprawach karnych i ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. Nr 89, poz. 443 ze zm.).

¹⁸ *Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy. Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 399.

z 1997 r. (jego stylizacja) pozwalają na stwierdzenie, że określenie właściwości do rozpoznania środków odwoławczych w odniesieniu do Sądu Najwyższego nastąpiło w odmienny sposób niż w Kodeksie postępowania karnego z 1969 r. Zasadniczym powodem było zapewne to, że w strukturze sądownictwa powszechnego istniały dalej sądy apelacyjne, które rozpoznawały środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych w pierwszej instancji w sądzie wojewódzkim (art. 26 k.p.k.), co przecież uniemożliwiało zredagowanie przepisu art. 27 w taki sposób, jak w dniu wejścia w życie art. 18 d.k.p.k. Z drugiej jednak strony projektodawca dostrzegał (nawet jeśli wskazywał błędny przykład), że Sąd Najwyższy w określonych sytuacjach jest sądem odwoławczym, który rozpoznaje określony środek odwoławczy (np. art. 441 § 5, art. 547 § 3 i 4 k.p.k.). Ze sposobu zredagowania przepisu art. 27 k.p.k. można zatem wysnuć wniosek, że ta nowa – w zestawieniu z art. 18 d.k.p.k. w brzmieniu przed dniem wejście w życie Kodeksu postępowania karnego z 1997 r. – kompetencja Sądu Najwyższego do rozpoznania środków odwoławczych ma charakter dość ogólny i obejmuje rozpoznanie środków odwoławczych także w toku postępowań o charakterze nadzwyczajnym (wspomniane w rządowym uzasadnieniu, choć z błędnym przykładem – wznowienie postępowania), np. art. 530 § 2 w zw. z art. 545 § 1 i art. 544 § 2 k.p.k.

1.3. Rodzaje środków odwoławczych

Niezwykle istotną kwestią jest ustalenie, jakie środki odwoławcze w ramach swojej kompetencji Sąd Najwyższy będzie rozpoznawał. W odniesieniu do tego zagadnienia na początku stwierdzić należy, że nie ma istotnego znaczenia brak dogmatycznej jednolitości w klasyfikowaniu środków zaskarżenia, wśród których wymienia się środki zaskarżenia zwyczajne oraz nadzwyczajne¹⁹. Na gruncie obecnego stanu prawnego, w kontekście treści art. 27 k.p.k., jasne jest, że w pojęciu tym mieszczą

¹⁹ Z. Doda, A. Gaberle, *Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz*, t. 2, *Kontrola odwoławcza w procesie karnym*, Warszawa 1997, s. 43; T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie...*, 2014, s. 817; *Polski proces...*, red. P. Wiliński, s. 577.

się zwykle środki odwoławcze, a więc apelacja i zażalenie²⁰ (sprzeciw z uwagi na jego przedmiot i charakter nie wchodzi w zakres tego zwrotu – art. 93a § 3 k.p.k.²¹). Taki zakres normatywny wyraźnie wynika nie tylko z samej treści przepisu art. 27 k.p.k., w którym – niejako w opozycji do pozostałych elementów właściwości – wyróżniono rozpoznanie kasacji jako środka o innym charakterze, tj. nadzwyczajnego środka zaskarżenia (nazwa działu XI), ale z treści przepisów działu IX k.p.k., w tym zwłaszcza z art. 425 § 1 k.p.k. oraz regulacji z art. 444 § 1 i art. 459 § 1 k.p.k., a także określenia w ten sam sposób właściwości funkcjonalnej sądu okręgowego i apelacyjnego (art. 25 § 3 i art. 26 k.p.k.). O ile zatem określenie właściwości do rozpoznania kasacji oraz innych spraw w wypadkach określonych w ustawie ma w istocie charakter zbliżony do właściwości rzeczowej, a więc upoważnia Sąd Najwyższy do całościowego (od początku do końca) rozpoznania kasacji lub takiej właśnie sprawy (w zakresie wskazanym ustawą procesową), o tyle rozpoznanie środków odwoławczych ma inny charakter, który można określić jako właściwość funkcjonalną o charakterze przedmiotowo-wertykalnym. Charakter przedmiotowy wynika z zakresu rozpoznania (rozpoznanie apelacji i zażalenia), zaś funkcja wertykalna polega na rozpoznawaniu tych środków odwoławczych w tych postępowaniach, co do których właściwość Sądu Najwyższego określa art. 27 k.p.k., tj. w toku postępowania kasacyjnego (także – okołokasacyjnego) oraz w pozostałych postępowaniach, w których właściwość Sądu Najwyższego kreowana jest w przepisach ustawy procesowej (np. wznowienie postępowania – art. 530 § 2 w zw. z art. 545 § 1 k.p.k., art. 545 § 3 k.p.k. lub skarga na wyrok kasatoryjny – art. 539d k.p.k.). O ile zachodzi rozłączność rozpoznawania spraw kasacyjnych oraz tych „innych spraw”, które wynikają z zapisów ustawy, o tyle rozpoznawanie środków odwoławczych następuje także w toku rozpoznawania obu tych kategorii spraw, co do których właściwość Sądu Najwyższego wynika z art. 27 k.p.k.

²⁰ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, s. 552; J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2008, s. 275; M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1973, s. 366; T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *Polskie postępowanie...*, 2014, s. 817, 819–820; T. Grzegorzczuk, *Kodeks...*, 2014, s. 1399–1400; *Polski proces...*, red. P. Wiliński, s. 577 oraz 594; *Proces karny. Część szczególna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski, Warszawa 2012, s. 134 oraz 139–140.

²¹ T. Grzegorzczuk, *Kodeks...*, 2014, s. 1403–1404.

Po tych stwierdzeniach trzeba przejść do rozważań, co decyduje o rozpoznaniu środków odwoławczych przez Sąd Najwyższy, a zatem czy słuszne są te stanowiska, które wymagają oparcia właściwości do rozpoznania tych środków odwoławczych w unormowaniach ustawy procesowej i ewentualnie w jakich układach procesowych. Wydaje się, że u podstaw stanowiska, które poszukuje kognicji Sądu Najwyższego do rozpoznania środków odwoławczych w regulacjach ustawy²², tkwi założenie, iż nie jest możliwe prowadzenie wykładni rozszerzającej w odniesieniu do przepisu określającego kompetencje²³, przy jednoczesnym dostrzeżeniu określenia systemowego zakresu właściwości funkcjonalnej sądu apelacyjnego (art. 26 k.p.k.) i sądu okręgowego do rozpoznawania środków odwoławczych (art. 25 § 3 k.p.k.). Oba te sądy funkcję rozpoznania środków odwoławczych realizują poprzez rozpoznawanie apelacji lub zażaleń. Podzielając tezę o konieczności interpretacji przepisu art. 27 k.p.k. w sposób ścisły, trzeba jednak poddać go procesowi wykładni. W pierwszej kolejności trzeba wyjść od wykładni językowej, by ustalić, czy jej wynik pozwoli powiązać sformułowanie normatywne „środki odwoławcze” (w istocie normę o treści: Sąd Najwyższy rozpoznaje środki odwoławcze) z końcowym fragmentem przepisu, w którym tkwi odwołanie do wypadków określonych w ustawie. W odniesieniu do zastosowania wykładni językowej tego przepisu istotnego znaczenia nabiera odwołanie do reguł składni (reguł syntaktycznych). Chodzi bowiem o to, czy składnia tego przepisu (wyrażonego w formule zdania prostego) pozwoli na uściślenie lub normatywne doprecyzowanie wskazanego powyżej zwrotu. Przepis art. 27 k.p.k. określa właściwość funkcjonalną Sądu Najwyższego w odniesieniu do trzech kategorii spraw: rozpoznawania kasacji oraz środków odwoławczych i innych spraw w wypadkach określonych w ustawie. W składni gramatycznej (syntaktycznej) tego przepisu zostały użyte spójniki łączne (koniunkcji) „oraz” i „i”. Takie użycie spójników koniunkcji w budowie zdania prostego skutkuje twierdzeniem, że przepis ten ma charakter wyliczający, przy czym interpretacja takiego zdania powinna uwzględniać charakter

²² Por. przypis 21 we Wstępie i wskazane tam judykaty.

²³ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 171; por. także np. wyrok TK z 26.07.2004 r., U 16/02, OTK-A 2004/7, poz. 70.

spójnika²⁴. Podkreśla się wszakże, że zdanie tak zbudowane jest w istocie skrótem zdania złożonego, a użycie koniunkcji bez dalszego dookreślenia użycia spójnika koniunkcji prowadzi do wniosku, iż podmiot jest uprawniony do każdego z działań (czynności, zdarzeń) opisanych w zdaniu²⁵. Trzeba również zauważyć, że gdyby w stylizacji przepisu został zastosowany przecinek po słowach „inne sprawy”, to pozwalałoby to łączyć od strony językowej określenie „w wypadkach określonych w ustawie” tak ze zwrotem „środki odwoławcze”, jak i ze zwrotem „innych spraw”²⁶. To zaś wskazywałoby, że Sąd Najwyższy rozpoznaje środki odwoławcze w wypadkach określonych w ustawie, a więc wtedy gdy przepis ustawy procesowej wyraźnie przewiduje możliwość rozpoznania środka odwoławczego przez Sąd Najwyższy. Patrząc tylko od strony wyników wykładni językowej w zakresie stosowania reguł syntaktyki, należy przyjąć, iż jasne jest, że właściwość Sądu Najwyższego do rozpoznania środków odwoławczych nie jest bliżej doprecyzowana.

Z drugiej strony norma zawarta w art. 27 k.p.k. wyraźnie przewiduje właściwość Sądu Najwyższego do rozpoznania kasacji – i w tym zakresie nie ma innego sądu, który ma takie uprawnienia²⁷ – a także do innych spraw, gdy przepis ustawy tak stanowi. Takie ujęcie dwóch zakresów spraw, co do których Sąd Najwyższy jest właściwy, nakazuje spojrzeć na kwestię redakcji przepisu art. 27 k.p.k. od strony spójności samej wypowiedzi normatywnej w nim zawartej. Należy założyć, że przepis art. 27 k.p.k. zawiera jedną samodzielną wypowiedź normatywną (§ 55 ust. 1 i 2 Zasad techniki prawodawczej²⁸). W tej sytuacji uprawnione jest przyjęcie, że do każdego elementu zawartego w tej normie (w formule wyliczenia), a więc także do rozpoznawania środków odwoławczych, właściwość Sądu

²⁴ A. Malinowski, *Redagowanie tekstu prawnego. Wybrane wskazania logiczno-językowe*, Warszawa 2008, s. 68 oraz 99.

²⁵ A. Malinowski, *Redagowanie...*, s. 111–112 oraz 99.

²⁶ A. Malinowski, *Redagowanie...*, s. 76–77; S. Wronkowska, M. Zieliński, *Problemy i zasady redagowania tekstów prawnych*, Warszawa 1993, s. 153.

²⁷ Por. art. 11 ustawy z 6.06.1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 556 ze zm.).

²⁸ Zasady techniki prawodawczej – załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283).

Najwyższego powinna być budowana w tożsamy sposób. Przyjmując to założenie, stwierdzić trzeba, że właściwość może wynikać z konkretnej regulacji ustawowej (niejako punktowej – por. np. art. 538 § 2, art. 539d zdanie drugie k.p.k.)²⁹, ale także być efektem wszechstronnej analizy unormowań (wykładni przepisów) kreujących określony tryb postępowania odwoławczego przy uwzględnieniu zasad spójności systemowej i funkcjonalnej takiego określenia właściwości. Przykładem określenia właściwości Sądu Najwyższego w tym drugim ujęciu jest rozpoznawanie przez Sąd Najwyższy zażaleń na postanowienia lub zarządzenia wydawane w sądzie odwoławczym w postępowaniu okołokasacyjnym. To, że to Sąd Najwyższy rozpoznaje środki odwoławcze w toku tego postępowania, jest przecież bezsporne, ale nie wynika to wprost ani z unormowania zawartego w art. 27 k.p.k. o „rozpoznaniu kasacji”³⁰, ani też z treści normy zawartej w określonym przepisie procesowym, ale jest efektem wykładni kompleksu przepisów, tj. np. art. 525 i 528 § 1 *a contrario* w zw. z art. 518 k.p.k. i w zw. z art. 459 § 1 i 2 k.p.k. oraz art. 466 § 1 i 2 k.p.k. Rozpoznanie środka odwoławczego przez Sąd Najwyższy może wynikać także z roli, jaką odgrywa on w toku postępowania karnego. Kwestie te będą dalej omawiane, ale tu trzeba jedynie zasygnalizować, że skoro Sąd Najwyższy jest także typowym sądem drugiej instancji od orzeczeń wydanych przez wojskowe sądy okręgowe (art. 655 § 1 pkt 1 k.p.k.), to zaskarżalność orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy w toku postępowania odwoławczego, a także rozpoznawanie środków odwoławczych wynikać muszą z tych przepisów, które określają możliwość zaskarżenia orzeczeń wydawanych przez sąd odwoławczy (art. 426 § 2 k.p.k.). Na tle tej ostatniej kwestii, w aspekcie spójności systemowej, stwierdzić trzeba, że przypisanie Sądowi Najwyższemu roli sądu rozpoznającego środek odwoławczy powinno nastąpić także wtedy, gdy tylko w ten sposób zostanie zrealizowany standard konstytucyjny, a nie ma sposobu, by standard ten osiągnąć inną drogą (np. tworząc instancję poziomą). Ta ostatnia uwaga jest konieczna z tego powodu, że w art. 41 ust. 2 Konstytucji RP znajduje się norma wyrażająca konieczność istnienia sądowej kontroli

²⁹ Właściwość Sądu Najwyższego może także zostać „punktowo” wyłączona – por. art. 430 § 2 *in fine* k.p.k. oraz art. 547 § 1 k.p.k.

³⁰ Postępowanie okołokasacyjne toczyć się może przecież zanim kasacja jako środek zaskarżenia zostanie wniesiona – por. rozdział III.

od decyzji o pozbawieniu wolności nie na podstawie wyroku sądowego. Pozbawienie wolności, o którym mowa w art. 41 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, jest ujmowane w orzecznictwie³¹ i piśmiennictwie szeroko, jako obejmujące wszystkie sytuacje, kiedy jednostce uniemożliwia się korzystanie z wolności³², w tym zatrzymanie procesowe, przymusowe doprowadzenie, kara porządkowa aresztu³³. Dla oceny, czy określona sytuacja stanowi pozbawienie wolności, przyjmuje się, że powinno się analizować takie okoliczności, jak: odebranie prawa do swobodnego poruszania się, umieszczenie w odosobnionym miejscu, pobyt w określonym miejscu bez zgody, konieczność zmiany dotychczasowego stylu życia, konieczność podporządkowania się poleceniom „zatrzymującego” czy też użycie siły fizycznej³⁴. Także na gruncie Konwencji Europejskiej zatrzymanie w celu wymuszenia realizacji obowiązku zawartego w ustawie ocenia się jako pozbawienie wolności i poddaje się ocenie pod kątem art. 5 ust. 1³⁵. Podkreśla się także, że na gruncie orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dla pozbawienia wolności nie jest konieczne, by doszło do pobytu jednostki w zamkniętym pomieszczeniu, ale istotne są rodzaj i charakter ograniczeń w korzystaniu z wolności osobistej, w tym wolności przemieszczania się³⁶. Oceniając standard konstytucyjny (art. 41 ust. 1 i 2 Konstytucji RP) oraz standard konwencyjny (art. 5 Konwencji Europejskiej) dla ustalenia, czy doszło do pozbawienia wolności, które podlegać musi kontroli sądowej, formułowane są dwa istotne kryteria

³¹ Wyroki TK: z 22.03.2017 r., SK 13/14, OTK-A 2017, poz. 19; z 8.01.2019 r., SK 6/16, OTK-A 2019, poz. 3 – w pkt 2.4 wskazano: „[w] świetle art. 41 ust. 1 Konstytucji formą pozbawienia lub ograniczenia wolności osobistej nie są wyłącznie kary w sensie ścisłym (kary penalne). Środkiem ingerującym w sferę chronioną przez ten wzorzec mogą być również inne rozwiązania ustawowe skutkujące pozbawieniem albo ograniczeniem wolności, zarówno te stosowane w ramach postępowania karnego (...), jak i poza nim”.

³² P. Wiliński, P. Karlik [w:] *Konstytucja RP*, t. 1, *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 998.

³³ P. Sarnecki [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, t. 2, Warszawa 2016, s. 214; B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, teza 3 do art. 41.

³⁴ T. Sroka, *Prewencyjne pozbawienie wolności*, Kraków 2021, s. 40.

³⁵ P. Hofmański [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010, s. 170 oraz 206–207 i wskazywane tam orzecznictwo.

³⁶ T. Sroka, *Prewencyjne pozbawienie...*, s. 44–47 i podane tam orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.